

Μνήμων

Τόμ. 14 (1992)

ΜΝΗΜΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ (1919-1991)

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ

doi: [10.12681/mnimon.364](https://doi.org/10.12681/mnimon.364)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΟΥΚΟΣ Χ. (1992). ΜΝΗΜΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ (1919-1991). *Μνήμων*, 14, 347-348.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.364>

ΜΝΗΜΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ
(1919-1991)*

Στις 11 'Ιουλίου 1991 έφυγε από κοντά μας ό 'Ελευθέριος Πρεβελάκης. 'Αθόρυβα, όπως άθόρυβα έζησε και δημιούργησε. Ήταν, αναμφίβολα, από τους σπουδαιότερους ιστορικούς τής γενιάς του.

Γεννήθηκε τό 1919 στο Ρέθυμνο, άδελφός του ό Παντελής Πρεβελάκης. Σπούδασε ιστορία στην 'Αθήνα και την 'Οξφόρδη. 'Η διδακτορική του διατριβή, που έγκρίθηκε από τή Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου 'Αθηνών, είχε σαν θέμα τήν έκστρατεία του 'Ιμπραήμ στην 'Αργολίδα ('Αθήνα 1949). 'Ο Πρεβελάκης έδω είναι από τους πρώτους που χρησιμοποιούν τις εικόνες του Μακρυγιάννη ως ιστορική πηγή και αξιοποιούν, παράλληλα, και τή μαρτυρία των Αιγυπτίων. 'Ακολουθούν δύο άλλα βιβλία του: *British Policy towards the Change of Dynasty in Greece, 1862-1863*, 'Αθήνα 1953, και *Τά βρετανικά κοινοβουλευτικά έγγραφα και ή νεώτερη ελληνική ιστορία, 1801-1960*, Θεσσαλονίκη 1960. 'Ο δεύτερος, ιδιαίτερα, τίτλος είναι ένδεικτικός του προσανατολισμού του: να ανάδειξει τόν πλούτο των βρετανικών πηγών για τή μελέτη τής νεοελληνικής ιστορίας.

Τό όνομα του Πρεβελάκη είναι κυρίως συνδεδεμένο με τό Κέντρον 'Ερευνής τής 'Ιστορίας του Νεωτέρου 'Ελληνισμού (KEINE) τής 'Ακαδημίας 'Αθηνών, όπου διετέλεσε από τό 1962-1980 διευθυντής και στη συνέχεια άμισθος επιστημονικός συνεργάτης. Στο Κέντρο αυτό έδωσε νέες κατευθύνσεις. Σε περίοδο που οι περισσότεροι ιστορικοί έβλεπαν άποσπασματικά τό παρελθόν, ό Πρεβελάκης προσπάθησε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για συνολικότερη θεώρησή του. Με μεθοδικότητα, έπιμονή και υπομονή συγκέντρωσε στο KEINE, σε μικροφίλμ, πλούτο άρχαιακού ύλικού από ξένα κυρίως άρχεία. Κατάρτισε, παράλληλα, σειρά προγραμμάτων για να γίνει προσιτό τό ύλικό αυτό, με τή μία ή τήν άλλη μορφή, στους έρευνητές. 'Επί πλέον, έθεσε τις βάσεις μιās ιστορικής βιβλιογραφίας στο νεώτερο 'Ελληνισμό. 'Εργα ύποδομής, που κούρασαν ίσως όσους δούλεψαν πολλά χρόνια σ' αυτά, ώστόσο, πρέπει να τό όμολογήσουμε, χωρίς αυτά, πολλές φορές, ή εργασία μας είναι μετέωρη.

"Όσοι έζησαν τόν Πρεβελάκη από κοντά, γνωρίζουν πολύ καλά τήν ποιότητα τής δουλειάς του και πώς, με τόν τόσο διακριτικό τρόπο που τόν χαρακτήριζε, μύησε όλους μας, όσοι είχαν τήν τύχη να συνεργαστούν μαζί του, στο να είμαστε υπεύθυνοι. Τεκμήρια, εξέλλη, ποιότητας και επιστημονικής δεοντολογίας είναι όλα του τά δημοσιεύματα. Δύσκολα, έπίσης, θα βρεθούν άτομα που ξόδεψαν τόσο άφειδώλευτα τό χρόνο τους για να προωθήσουν τήν επιστήμη τής 'Ιστορίας άθόρυβα και χωρίς στόχους προσωπικούς. 'Εκεί που άλλοι μετρούν και τόν ελάχιστο χρόνο για να προετοιμάσουν γρήγορα ό,τι θα τους εξασφαλίσει τήν άνοδο και τήν προβολή, ό Πρεβελάκης αφιέρωνε μήνες πολλούς για να συντάξει κανονισμούς για τή βιβλιογραφία και τά άλλα προγράμματα του KEINE, προϋπόθεση για ένιαία μεθοδολογική αντιμετώπιση του ύλικού στα έργα ύποδομής. Και είναι γνωστό ό,τι, ενώ είχε έκλεγεί παμψηφεί καθηγγητής στη Φιλοσοφική 'Αθηνών, άρνήθηκε να όρμιστεί και παραιτήθηκε, όταν, με ύπερβολική αύστηρότητα για τόν έαυτό του, κατέληξε να πιστεύει ό,τι ή ύγεία του δέν του επέτρεπε να άνταποκριθεί όπως ήθελε στο ρόλο του.

'Ο Πρεβελάκης άσχολήθηκε κυρίως με τή διπλωματική και πολιτική ιστορία. Δέν έμεινε όμως άδιάφορος στις νέες τάσεις τής 'Ιστοριογραφίας. Μελέτησε συστηματικά βασικά έργα τής σχολής των *Annales* και τά άρθρα του για τήν «Ποσοτική 'Ιστορία» και τις «Γενικεύσεις στην 'Ιστορία» δείχνουν πόσο γνώριζε τις τάσεις αυτές. Τά τελευταία χρόνια άποδελτίωνε σταθερά κάθε δημοσίευμα σχετικό με τή θεωρία και τις μεθόδους τής 'Ιστορίας.

* Διαβάστηκε πριν από τήν όμιλία-συζήτηση στα γραφεία τής EMNE, 18-12-1991.

Τις απόψεις του για τὸ πρόβλημα τῶν γενικεύσεων στὴν Ἱστορία πρωτοπαρουσίασε στὸ ὑπόγειο τῆς EMNE στὶς 14 Μαΐου 1980 καὶ ἡ ὁμιλία του δημοσιεύθηκε στὸν 8ο τόμο τοῦ *Μνήμονα*. Δὲν ἦταν ἡ μοναδικὴ σχέση του μετὰ τὴν Ἑταιρεία. Χάρης στὴ μεσολάβησή του, δόθηκε χρηματοδότηση ἀπὸ τὸ ΜΠΕΤ γιὰ τὴν ταξινόμηση τοῦ δημοτικοῦ ἀρχείου τῆς Ἐρμούπολης, τόσο ἀπαραίτητη στὰ χρόνια αὐτὰ τῆς οικονομικῆς μας δυσπραγίας. Ἄλλοτε, ἐπέτρεψε νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ ὄνομά του γιὰ νὰ δανειστοῦμε σπάνιες ἐφημερίδες, νὰ τὶς φωτοτυπήσουμε ἀθημερὸν κι ἔτσι νὰ δουλέψει ἀνετα ἡ ὁμάδα ποῦ ἀποδελτίωνε τὶς ἐφημερίδες τῆς Ἀντιβασιλείας.

Ἀναμφίβολα, ὁ Πρεβελάκης δὲν ἔπαιξε, στὸν εὐρύτερο χῶρο τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, τὸν σημαίνοντα καὶ διευθυντικὸ ρόλο ποῦ πολλοὶ θὰ θέλαμε καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο εἶχε τὰ κατάλληλα ἐφόδια. Τὰ αἶτια δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν μόνο στὴ δική του ὑπερβολικὴ σεμνότητα ἢ τὴν εὐθραυστὴ υγεία του ἢ τὶς προσωπικὲς του ἀναστολές, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀδυναμία τῆς κοινωνίας μας νὰ ἀξιοποιεῖ ἄτομα ποῦ πράγματι ἀξίζουν καὶ ἔχουν κάτι οὐσιαστικὸ νὰ δώσουν.

Ὁ ἄνθρωπος ποῦ τιμᾶμε σήμερα τὴ μνήμη του ἦταν ἓνας ἄρχοντας μετὰ ὅλη τὴ σημασία τῆς λέξεως. Τὴν ποιότητά του, τὶς γνώσεις του, τὴν ἀνιδιοτέλειά του δύσκολα θὰ λησμονήσουν ὅσοι τὸν γνώρισαν, ἰδιαιτέρως τώρα ποῦ οἱ ἀρετὲς αὐτὲς σπάνια συναντῶνται.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ

ΜΝΗΜΗ Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ

(1904-18.2.1992)

Ἡ EMNE συμμετέχοντας στὸ πένθος γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Κ. Θ. Δημαρά ἀνάθεσε στὸν Τριαντάφυλλο Ε. Σιλλαβενίτη νὰ πεῖ λίγα λόγια πρὶν ἀπὸ τὴν ὁμιλία-συζήτηση τῆς 19.2.1992.

Ὁ Κωνσταντῖνος Θ. Δημαρᾶς ἔφυγε χθὲς ἀπὸ τὸν κόσμο πλήρης ἡμερῶν, οὐσιαστικῶν τιμῶν καὶ καταξίωσης. Μετὰ τὸ θάνατό του χάνεται μιὰ ἀδιάκοπη παρουσία στὰ ἐλληνικὰ γράμματα: ἑπτὰ δεκαετίες ἔρευνας καὶ συγγραφῆς, διεύθυνσης τῆς ἔρευνας καὶ πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας. Ὅσοι εἶχαμε τὴν τύχη νὰ τὸν γνωρίσουμε θὰ θυμόμαστε πάνω ἀπὸ ὅλα τὴν ἀφθαστὴ σιγανόφωνη καὶ ἐπιτηδευμένη συζήτηση ποῦ ἀνοίγε μετὰ ὅσους μαθήτευαν κοντὰ του.

Ἀσυμβίβαστος, ὅσο λίγοι, στοὺς ὅρους τῆς δουλειᾶς του, τῆς ἀγρυπνῆς ἔρευνας καὶ μελέτης τῶν νεοελληνικῶν πραγμάτων στὴ διαχρονικὴ τους πορεία, κατάφερε ὅσο κανένας ἄλλος νὰ προσδιορίσει τὴν πορεία τῆς ἔρευνας, ἔτσι ποῦ σήμερα βρίσκουμε τὴ σφραγίδα του θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ ἀποτυπωμένη στὰ κατορθωμένα τῶν σπουδῶν μας.

Ἡ καταξίωση ἦρθε γιὰ τὸν Κ. Θ. Δημαρᾶ στὶς 2-3 τελευταῖες δεκαετίες τῆς ζωῆς του. Γιὰ μᾶς ποῦ τὸν γνωρίσαμε καὶ μελετήσαμε τὸ ἔργο του μιὰ ἀκόμη ἀνάγνωση μᾶς ἀποκαλύπτει κάθε φορὰ ἓνα καινούριο δρόμο γιὰ τὶς προσεγγίσεις τῶν θεμάτων ποῦ ἐρευνοῦμε. Οἱ νεώτεροι ἔρχονται καὶ θὰ ἔρχονται εὐκολότερα σὲ ἐπαφὴ μετὰ ἓνα ἔργο ποῦ τὰ τελευταῖα 15 χρόνια «κωδικοποιήθηκε» σὲ θεματικὲς συναγωγὲς μελετῶν μετὰ πολλαπλὲς φροντίδες τοῦ ἴδιου καὶ τῶν μαθητῶν του· κι ἀκόμη συνεχίζονται οἱ προσπάθειες καταγραφῆς καὶ ἀνατύπωσής του. Γιὰ ὅλους μας θὰ ἰσχύει πάντα ἡ δυσκολία τῆς προσέγγισης ἐνὸς ἔργου τοῦ ὁποίου τὰ προσωπικότερα κριτικὰ στοιχεῖα καὶ ἐρωτήματα ἐναλλάσσονται μετὰ στερεότερες ἐρμηνεῖες. Θὰ μπορούμε πάντως στὶς ἀπορίες μας κι ἐμεῖς καὶ οἱ μεταγενέστεροι, νὰ συμβουλευομαστε τὸ ἔργο τοῦ σοφοῦ γέροντα καὶ ἴσως νὰ ἀνοίγουν καὶ γιὰ μᾶς κάποια ἀπὸ τὰ παράθυρα ποῦ ἀνοίξε μετὰ τὸ ἔργο του, γιὰ τοὺς μαθητὲς του καὶ τοὺς συγχρόνους του.